

Wilhelmina Eijkemans

Maria Nettenbrijers

Nan Wijffels

Mooie mensen en hun markante momenten

Met het verzamelen van verhalen en het houden van de interviews beseffen wij steeds meer dat eigenlijk ieder mens uniek is en markante verhalen kan vertellen. Enkele van die verhalen willen we graag met u delen in deze nieuwsbrief.

Dit keer staat de Nieuwsbrief in het teken van markante momenten van mevrouwen; verhalen van en/of over mevrouwen die in de geschiedenis van Engelen een bijzondere rol hebben gespeeld. Die zijn er genoeg geweest in de loop der tijd. Wie denkt dat goederen bestellen en thuis laten bezorgen vooral een verworvenheid is van ons digitale tijdperk komt bedrogen uit. De eerste bodin in Engelen startte al met dat werk in 1848. Het werk van een bodin kun je vergelijken met de huidige boodschappendiensten die bestellingen bezorgen van bijvoorbeeld de supermarkten en de online winkels.

Naar aanleiding van een vondst van een foto duikt Bertie Geerts in de geschiedenis van Mien den Eike en haar nakomelingen: ook zo'n verhaal over mooie mensen en markante momenten. Markante momenten uit onze recentere geschiedenis krijgt u dit keer van Nan Wijffels, de eerste wijkverpleegkundige van Engelen.

Omdat de Engelse geschiedenis natuurlijk ook genoeg meneren heeft gekend die over markante momenten kunnen vertellen, beloven we dat een volgende Nieuwsbrief daarover zal gaan. Maar nu: dames eerst!

Mien d'n Eike

BERTIE GEERTS | Tijdens het sorteren van fotomateriaal kreeg ik een vergeelde foto onder ogen. Op de foto is een oude vrouw afgebeeld, zittend op een stoel voor de gevel van een tot dan toe onbekend pand. Ik bedacht me dat het wellicht interessant zou zijn deze vrouw uit de anonimiteit te halen. Maar laten we eerst terug gaan naar de tijd dat ik de foto voor het eerst onder ogen kreeg, nu alweer meer dan twintig jaar geleden.

Het is 1995, een jaar waarin ik meer dan actief was op het gebied van onderzoek naar (oud) beeldmateriaal van Engelen. Ik bracht een bezoek aan mevr. Jo den Dekker-Kusters in de Dorpstraat omdat ik wat informatie nodig had betreffende een andere foto. Het was niet de eerste keer dat ik haar had benaderd. Ik ben van een jongere generatie en altijd dankbaar als deze mensen hun geheugen

Wilhelmina Eijkemans (1824–1917)
voor haar huurhuisje op de Bulk.

voor mij wilden openstellen. Tijdens mijn bezoek haalde zij de foto tevoorschijn waarvan ik het bestaan niet kende, of was deze foto bij een eerder bezoek aan mijn aandacht ontsnapt? Ik weet het niet meer, maar aandachtig bekeek ik de foto, draaide ze om in de hoop op de achterzijde meer informatie tegen te komen, maar helaas. Gelukkig wist Jo mij wel te vertellen dat haar moeder Anna Kusters-Leijte (1887–1959) eens vertelde dat het 'Mien d'n Eike' moest zijn. 'Mien d'n Eike'? Dat moest vast en zeker een bijnaam van de vrouw zijn. Ik probeerde een schatting te maken van de ouderdom van de foto en de leeftijd van de afgebeelde vrouw.

Daarna doorzocht ik de Burgerlijke Stand van Engelen, waarbij ik haar bijnaam in gedachten hield. Zo kwam ik op haar werkelijke naam: Wilhelmina Eijkemans. Op de achtergrond zien we een deel van de voorgevel van 'De Bulk' terwijl rechts nog een tweetal personen in de lens van de fotograaf kijkt. Bovendien was het voor mij een verrassing toen bleek dat de vrouw op de foto in mijn familie thuis hoorde (het is namelijk mijn betovergrootmoeder van moeders zijde). Nu kon ik eindelijk haar levensgeschiedenis onderzoeken en beschrijven.

Wilhelmina Eijkemans werd op 5 april 1824 te Engelen geboren in een gedeeld huurhuisje in de Dorpstraat als vijfde kind van Arnoldus Eikemans (1777–1846), timmerman van beroep en Woutrina Kuijpers (1787–1859). Het gezin waarin ze opgroeide zou vanaf 1832 uit acht kinderen bestaan. Haar vader kon het zich veroorloven om reeds in 1828 een eigen huisje te bouwen, gesitueerd op de toen zogeheten Bovenweg, thans het huidige perceel Dorpstraat 5. In 1847, Wilhelmina was toen 23 jaar, ontmoette zij Peter Christiaan Peulen, een kleermaker die op 21 februari 1817 in het Limburgse Sittard werd geboren.

's-Hertogenbosch, 15 Dec. Heden-och-
tend werd alhier levenloos uit het Zuid-
Willemsvaart-kanaal opgehaald Christiaan P., oud 68 jaar, kleermaker, in het naburige Engelen woonachtig.

In den voornacht is hij dronken gezien en waarschijnlijk in dien toestand te water geraakt, toen hij op weg naar huis was. Hij ging zich meermalen aan drankgebruik te buiten.

Advertentie uit De Tijd,
godsdienstig-Staatskundig dagblad
van 17 december 1886.

Even had hij in Empel gewoond, maar op 4 juli 1846 betrok hij een gedeelte van een huis dat stond op het huidige perceel De Kerkhof 2. Op 11 september 1847 traden zij in Engelen met elkaar in het huwelijk en betrokken het adres van de bruidegom, alwaar ruim een maand later hun eerste kind Arnoldus werd geboren. Het huwelijk bracht maar liefst veertien kinderen voort. Van dit aantal stierven er elf op (zeer) jonge leeftijd. Zo stierf een kind in 1866 aan cholera terwijl een ander in 1871 de pokken niet overleefde.

Peter Christiaan Peulen was meester kleermaker en als we het bevolkingsregister mogen geloven dan woonde er in de loop der jaren tijdelijk een aantal kleermakers bij het gezin in. Van 23 juli tot 24 augustus 1850 was dat Wilhelmus Antonius de Beer (1825-1905), van 6 augustus tot 18 oktober 1850 ene Wilhelmus van Rooijen (*1821), van maart tot 20 juli 1853 Franciscus Henricus Fakkers (1801-1866) en van 4 mei tot 20 november 1857 Leonardus van der Kammen (1832-1857). Deze laatste zou ook aldaar overlijden.

Het is niet duidelijk waarom de kleermakers deel uitmaakten van het gezin. Gaf Peter Christiaan les aan deze kleermakers of had hij hen nodig om een karwei te klaren? We weten het niet. Het gezin verhuisde nogal eens binnen het dorp. Het is niet te achterhalen op welke datum en naar welk adres zij verhuisden. Zeker is wel dat aan het eind van de jaren tachtig van de negentiende eeuw, het gezin heeft dan nog twee kinderen thuis wonen, zij een kamer van een woning huren aan de Diezekant, thans Graaf van Solmsweg 85. Als op 14 december 1886 de vader des huizes 's avonds niet thuis komt vreest het gezin het ergste. De volgende morgen krijgen zij het schokkende nieuws te verwerken: Peter Christiaan Peulen is te 's-Hertogenbosch in de Zuid-Willemsvaart verdronken.

De oorzaak van zijn dood was al snel duidelijk. Wilhelmina Peulen-Eijkemans was plots weduwe geworden en bleef achter met haar enige nog thuis wonende zoon Wouter Andreas (*1861). Haar andere zoon Arnoldus (1847-1924), kleermaker, was reeds enkele maanden eerder in het huwelijk getreden en naar 's-Hertogenbosch verhuisd. Dochter Maria Catharina Peulen (*1849) trouwde reeds in 1870 en ging in 's-Hertogenbosch wonen. Zij zou twee keer weduwe worden en laatstelijk woonachtig zijn in Rotterdam. In 1897 stapte ook zoon Wouter Andreas Peulen te Engelen in het huwelijksbootje met de in Engelen woonachtige Grada van den Aker (1874-1952). Het echtpaar betrok het adres waar op dat moment de bruidegom woonachtig was.

In dezelfde periode laat Margaretha Richt (1857-1913) op de Diezekant een vervallen huis slopen om op dezelfde locatie een nieuw woonhuis te laten verrijzen (thans Graaf van Solmsweg 67b-69). Op de eerste verdieping worden de kamers te huur aangeboden. Het gezin Peulen, op dat moment bestaand uit Wouter Andreas, zijn vrouw, kind en moeder Wilhelmina Peulen-Eijkemans betrokken er een kamer. Daar worden nog zes kinderen geboren, waarvan er in 1903 een overlijdt. In 1906 krijgt het gezin het wederom zwaar te verduren. In mei stierf dochter Wilhelmina Adriana (3 jaar) en in juli dochter Maria (8 maanden). Maar daar bleef het niet bij want op 12 november blies Wouter Andreas zijn laatste adem uit, slechts 45 jaar oud. Grada Peulen-van den Aker bleef achter met haar drie kinderen Dominicus (1900-1959), Johan (1901-1989) en Andreas Dominicus (1904-1976) en bleef op hetzelfde adres woonachtig.

Wilhelmina Peulen-Eijkemans is tussen 7 maart en 17 december 1908 woonachtig bij haar dochter Maria

>> Catharina Marcé–Peulen in Rotterdam. Als Grada op 14 juli 1915 te Engelen hertrouwt met Wouter Hopmans (*1873) verhuist het gezin naar De Bulk, alwaar de bruidegom woonachtig is. Daar wordt in 1916 nog een kind van hen samen geboren: Aaltje Hopmans.

Op 20 januari 1917, na een leven vol zorgen en tegenslagen, sloot Wilhelmina Peulen–Eijkemans voor het laatst haar ogen.

Dan komen we bij de vraag wanneer en ter

gelegenheid waarvan de foto werd genomen. Zeker is dat de foto tussen juli 1915 en januari 1917 genomen moet zijn omdat ze toen op De Bulk woonachtig was. Het kan op de dag van haar verjaardag zijn geweest, maar misschien wel meer om het feit dat zij op dat moment de titel droeg van oudste inwoner van Engelen. Bij haar dood in 1917 was Mien namelijk net geen 93 jaar oud. De bijnaam d'n Eike mag dan wel afkomstig zijn van haar achternaam Eijkemans, maar hij paste ook uitstekend bij haar hoge leeftijd!

Uit de kast genomen door Anneke

Bodin in Engelen

CAROLINE TER ELLEN | Maria Nettenbrijers, werd 25 september 1821 geboren in Hedel. Zij was daar bodin sinds 1846. Ergens in de loop van 19e eeuw kwam Marie Nettenbrijers naar Engelen. We weten niet hoe ze in Engelen terecht kwam, maar de kans is groot dat zij tijdens de uitvoering van haar werk als bodin steeds met het Lithse (veer)bootje langs het dorp voer en de mogelijkheden van het dorp zo ontdekte.

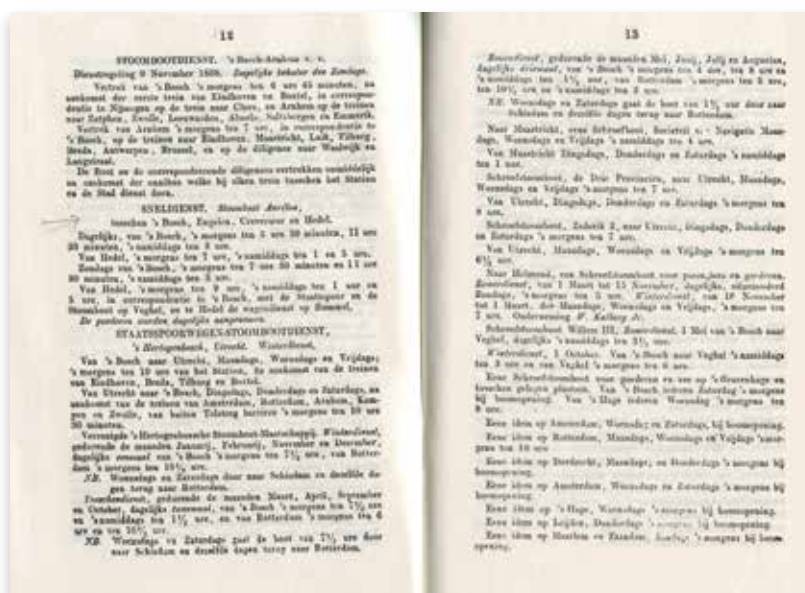
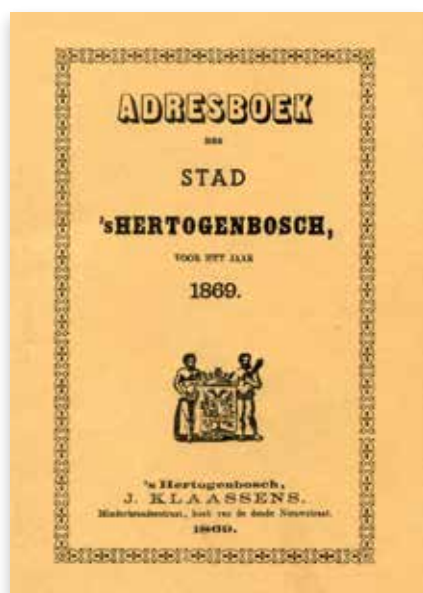

Maria Nettenbrijers (1821– 1910)

Langs de Diezekant stonden naast het meisjespensionaat nog meer grote woonhuizen die voor haar waarschijnlijk potentiële klanten waren. Het kan ook zijn dat de charmes van Johannes van den Berg haar naar Engelen lokten; ze is in ieder geval met hem getrouwd. Ze kregen een dochter Jans van den Berg. Deze Jans trad in de voetsporen van haar moeder en later helpt Marie, de dochter van Jans en haar man Lambertus v.d. Grint, haar moeder ook nog met het werk. Marie zou je dus de derde generatie in de lijn van de bodinnen van Engelen kunnen noemen.

Het werk van een bodin kun je vergelijken met de huidige boodschappenbezorgdiensten die bestellingen bezorgen van bijvoorbeeld de supermarkten en de online winkels. In plaats van een busje maakten de bodin's van Engelen echter gebruik van het Lithse bootje dat dagelijks heen en weer voer tussen Lith en 's-Hertogenbosch.

Om mee te kunnen met de boot moest de bodin

Het Lithse bootje legde in Engelen aan volgens een vast dienstregeling.

op een bepaalde tijd aanwezig zijn op de kade in Engelen. Als de boot kwam moest ze meteen instappen want de boot had vaste vaartijden. Als er eens géén boodschappen waren en niemand mee hoefde, dan werd er een bepaald teken gegeven, met een vlag of zoiets, zodat de boot kon doorvaren en niet hoefde aan te leggen.

Vóórdat de boot aankwam had de bodin al bij enkele mensen, zoals de pastoor, dominee, burgemeester, een winkelier en de zusters van het pensioonaat de briefjes opgehaald waarop hun boodschappen stonden. Andere mensen die iets te bestellen hadden, konden ze hun bestelling voor een bepaalde tijdstip zelf bij de bodin afgeven. Met een grote rieten mand en de briefjes en bestellingen ging de bodin met de boot mee. De eerste stop was bij de kolenhandelaar. Zij en meestal meerdere mensen want de boot had vanaf Lith meestal al meerdere mensen opgepikt, gaven daar hun bestellingen af. Zo kon de kolenboer de zakken met kolen klaarzetten, die werden dan op de terugweg meegenomen. De bodin voer mee tot de Brede Haven. Daar stapte ze uit om snel óf de bestellingen bij de diverse handelaren afgeven óf om zelf de bestelde producten te gaan kopen. Zoals bijvoorbeeld knotten wol, lapjes, vlees, drogisterij artikelen en dergelijke.

Op de terugweg werden de bestelde kolen ingeladen en bij aankomst in Engelen moesten alle goederen snel van boord geladen worden. Alles werd op de kade gezet. Grote dingen werden door de mensen die ze besteld hadden zelf afgehaald met de kruiwagen, of ze konden het door de vader van de bodin thuisgebracht krijgen. Daar moest dan natuurlijk wel extra voor betaald worden. De kleinere artikelen die ze zelf had ingeslagen en in haar mand had meegenomen werden door haar haar zelf thuisgebracht. Dat gebeurde uiteraard ook weer tegen een kleine vergoeding. Die was op enig moment 2 cent per besteld artikel. In de winter als het bootje niet voer deed de bodin haar werk met paard en kar.

In 1896 werd Marie van den Berg Nettenbreijer 75 jaar. Zij was toen 50 jaar bodin. Het jubileum werd gevierd met versierde bomen langs de Diezekant. Haar dochter Jans nam de functie van haar over. Zij is ook nog 45 bodin geweest. Omdat er steeds meer auto's kwamen die het vervoer per boot overnamen waren de werkzaamheden als bodin met de oorlog vrijwel geëindigd. Marie van de Grint vertelde dit verhaal in 1985. In het verslag van het gesprek met haar stond nog zoveel leuke andere informatie dat we daar een vervolgartikel aan zullen wijden.

Nan Wijffels vertelt...

FRANS LUCAS EN HAN MARJOT | **Mevrouw Nan Wijffels, geboren in 's-Hertogenbosch en inmiddels 86 jaar, was de eerste wijkverpleegkundige in Engelen. Zij begon met haar werk op 1 januari 1964. Ze was daar voor verpleegster in het ziekenhuis geweest en van daaruit verschillende keren ingevallen in de wijk. Dat vond ze uiteindelijk interessanter werk dan in het ziekenhuis. Ze ging met goed gevolg een aanvullende opleiding volgen voor wijkverpleegkundige.**

Nan Wijffels

Net in de tijd dat ik klaar was met mijn opleiding hoorde ik van mijn familie die in Engelen woonde, dat men bezig was om een kruisvereniging op te starten en op zoek was naar een wijkverpleegkundige. Ik solliciteerde en werd meteen aangenomen. Voordat ik kon beginnen met het verpleegkundige werk, heb ik eerst kennis gemaakt met alle inwoners van Engelen en tevens gevraagd lid te worden van de net opgestarte kruisvereniging. De kruisvereniging werd wel gesubsidieerd door de provincie, maar de contributie van leden was onmisbaar.

“Wat komde gij doen?”

Soms was het moeilijk om ergens binnen te komen. Na een melding door de huisarts ging ik naar de betreffende persoon toe, maar daar kwam je niet

altijd zo maar binnen. “Wat komde gij doen? Nee ik heb helemaal geen hulp nodig.” En dan kon ik met alle goede bedoelingen weer vertrekken. Maar dan ging ik er een aantal weken achtereen naar toe. Ik ben soms wel vier keer aan de deur geweest voordat ik binnen mocht komen. Je had er ook de tijd voor om dat te doen. Als er tegenwoordig een wijkverpleegster aan de deur staat en je doet niet open, dan is het gewoon over. Maar er blijven toch nog steeds mensen die de hulp afhouden terwijl ze die wel nodig hebben. Vallen die dan nu niet tussen wal en schip?? In die tijd was dat in Engelen niet het geval. Ook al omdat men een vanzelfsprekende zorg had voor elkaar. Zeker bij de opstart lag de nadruk op de zuigelingen- en kleuterzorg. Ik gaf ook een cursus met de

nodige informatie aan zwangere vrouwen, bestaande uit zes lessen onder meer om uit te leggen waarom je misselijk bent in het begin van de zwangerschap. Je kunt tegenwoordig alles opzoeken, maar in een gesprek komt de informatie indringender over en beklijft beter.

Een relatie van wederzijds respect is de basis om niet alleen goede zorg te kunnen geven maar ook dat de zorg wordt geaccepteerd. Met robots en computers waarmee je alles kunt regelen en opzoeken, blijft de relatie verpleegster-patiënt de basis voor goede en effectieve hulp. Verpleegkundigen kun je niet vervangen door elektronica, robots of computer.

Het was in de begin een interessante periode om van niets iets te gaan opzetten. Tot dan was dokter de Ridder uit Hedel hier bekend als arts. Er gingen ook Engelenaren naar 's-Hertogenbosch of Vlijmen voor een consult bij een huisarts. Dokter de Ridder had in die tijd ook enkele mensen opgeleid om verpleegkundige werkzaamheden te laten verrichten. Hij leerde ze hoe je een wond moest verzorgen en steriel moest werken, een spuitje geven en zelfs katheriseren. Maar hoe steriel sommigen ook konden werken, in huis ging het er vaak minder steriel aan toe. Toen ik een keer met vakantie ging kwam er een vervangster uit 's-Hertogenbosch. Toen ik weer terugkwam, kreeg ik te horen: "Zeg eens, die juf uit 's-Hertogenbosch hoef je niet meer te sturen, die is vies van ons."

Samenwerking dokter Han Marjot

Het oude raadhuis had ik als wijkgebouw. Het Gemeentehuis was toen al verhuisd naar Vlacie. Beneden was de ruimte voor het consultatiebureau, daarnaast was een zaaltje met hokjes waar de moeders de kinderen konden uit- en aankleden. Annie Salfisberger zat daarbij om te meten en te wegen. Ik zat met de dokter Han Marjot in de dokterskamer. De kleuters en peuters werden ook gewogen, gemeten en onderzocht door kinderarts mevrouw Bijerman.

Boven kon ik gaan slapen. Ik had daar een bed neergezet, maar het was daar gruwelijk koud. Het was maar een dun muurtje en er was geen verwarming. Ik mocht daar wel wonen maar de minimale voorziening zoals een waterkraan, was er niet. Het was daar niet te leven. Toen ben ik uiteindelijk naar een flat op de Kruiskamp verhuisd.

De samenwerking met de huisarts Han Marjot die ook op 1 januari 1964 zijn praktijk opende was goed. We zagen elkaar niet zo veel, maar gaven over en weer door wie en waar zorg nodig was. Opvallend is wel als je terug kijkt op die tijd dat de Engelenaren in een goede gezondheid verkeerden. Er waren enkele chronisch zieken en zieken die een paar dagen het bed moesten houden, maar als het een serieuze ziekte betrof werd men doorverwezen naar het ziekenhuis, waar je pas werd ontslagen als je helemaal beter was. De mensen werden veel langer behandeld in de ziekenhuizen. Tegenwoordig wordt men snel naar huis gestuurd en dan hebben de mensen hulp thuis nodig. Toen was dat vele malen minder het geval. Ook konden de oude mensen naar een bejaardenhuis waar ze de nodige zorg kregen. Die vielen dan voor de wijkverpleegkundige weg.

Als ik terugkijk op mijn werk dan kan ik zeggen, zeker in vergelijking met nu, dat ik de tijd had om aandacht te geven aan chronische zieken en binnen te lopen voor een praatje. Verschillende blinde mensen die werkten bij de Blizo heb ik kunnen helpen zelfredzaam te worden bij hun persoonlijke verzorging. Ik had de tijd om dat in alle rust te doen. Engelen was niet groot en alles was te behappen met de fiets. Toch heb ik met hangen en wurgen mijn rijbewijs gehaald en kreeg ik de luxe van een lelijke eend om de mensen te bezoeken. Het einde van het consultatiebureau heb ik niet meegemaakt. Ik weet wel dat het onder fel protest van de Engelenaren is overgebracht naar de Helftheuvel.

Han Marjot

>> Mooie herinneringen

Mooie en goede herinneringen heb ik nog aan Aaike Weck die zo goed en zo kwaad als dat ging voor zijn moeder zorgde. Twee keer in de week mocht ik moeder verzorgen. Dat kostte Aaike wel veel want hij vond dat eigenlijk helemaal niet nodig. Hij had het al zo lang alleen moeten doen. Om moeder uit bed te halen, stapte hij schrijlings over moeder heen met zijn voeten op de randen van het bed en hees haar dan onder haar armen omhoog. Na de verzorging zette hij moeder in een stoel, pakte een touw en maakte dat vast van de ene leuning naar de andere; "Zo dan kan ze niet weg."

Toen moeder overleden was, werd ze uit de voordeur weggedragen. De voordeur werd nooit gebruikt en het kostte zelfs enige moeite om die open te krijgen. Maar het was wel een gebruik in Engelen om altijd achterom te komen, maar de gestorvene werd uitgedragen door de voordeur.

Na verloop van tijd hield Aaike op met boeren en had zijn koeien verkocht aan Jo Kusters die naast hem woonde. Jo Kusters vertelde: "Als Aaike op de dam loopt, dan beginnen zijn koeien te loeien".

Jaarlijks werd er uitgekeken naar het poppenbureau. Kinderen konden met hun zieke poppen naar het consultatiebureau waar de artsen Han Marjot en Henk Vermeijden de poppen onderzochten en weer gezond maakten. Het mooie was wel dat de klachten van de pop, de klachten waren van het kind zelf: "Hij wordt zo gauw boos", en "zij wil niet slapen en niet eten....." De kinderen gingen dan weer naar huis met de nodige aanwijzingen hoe om te gaan met de pop als die niet wilde eten of slapen. Adviezen die stillletjes bedoeld waren voor de kinderen zelf.

Hele prettige herinneringen heb ik aan het carnaval waar jong en oud, zonder onderscheid, samen carnaval vierden. Er was een leuke fanfare die bij het binnenkomen van de mensen toepasselijke muziek maakten. Kwam er iemand binnen met een kaal hoofd, dan werd "zie de maan schijnt door de bomen" gespeeld.

Ik heb ook nog een mannelijke stagiair begeleid. Die is later wijkverpleger geworden in "Het Dorp". Ik wilde hem wel begeleiden, maar de cliënten moesten dat ook goed vinden. Sommige dames

hadden daar toch wel een groot bezwaar tegen. Mannelijke verplegers waren toen niet zo algemeen als nu. Maar toch heeft hij van een van de dames, die overigens zeer zuinig was, na verloop van tijd 1 gulden fooi gehad.

Met een heldere glimlach op haar gezicht sluiten we het gesprek af.

Oproep!!

We merken dat verhalen delen veel plezier geeft en verbindend werkt. Daarom doen we hierbij de oproep om uw verhalen over de geschiedenis met ons te delen.

U kunt daarvoor contact opnemen met:

Frans Lucas, voorzitter 073 6312140
Hans Kant, secretaris 073 6311702

info@angrisa.nl

Secretariaat Angrisa
Sint Lambertusstraat 17
5221 BB Engelen

Angrisa

HEEMKUNDEKRING ENGELEN

Secretariaat

Lambertusstraat 17
5221 BB Engelen

E info@angrisa.nl

I www.angrisa.nl